ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ

25-26 MAYIS 2006

IV. ULUSAL COĞRAFYA SEMPOZYUMU

BİLDİRİ METİNLERİ

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDEKİ TÜRKİYE'DE BÖLGESEL FARKLILIKLAR

ANKARA-2006

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ

25-26 MAYIS 2006
IV.ULUSAL COĞRAFYA SEMPOZYUMU

"AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDEKİ TÜRKİYE'DE BÖLGESEL FARKLILIKLAR"

BİLDİRİ METİNLERİ

Ankara-2006

Onur Kurulu
Prof.Dr.Erdoğan AKKAN
Prof.Dr.Oğuz EROL
Prof.Dr.Selami GÖZENÇ
Prof.Dr.Ejder KALELİOĞLU
Prof.Dr.Aydoğan KÖKSAL
Prof.Dr.Ahmet Necdet SÖZER
Prof.Dr.Alâettin TANDOĞAN
Prof.Dr.Metin TUNCEL
Prof.Dr.Erol TÜMERTEKİN
Prof.Dr.Talip YÜCEL

Yürütme Kurulu
Prof.Dr.Ali ÖZÇAĞLAR
Yrd.Doç.Dr.Mehmet SOMUNCU
Dr.Rüya BAYAR
Dr.Mutlu YILMAZ
Dr.M.Murat YÜCEŞAHİN
Arş.Gör.Nuri YAVAN
Arş.Gör.C.Erdem BEKAROĞLU
Arş.Gör. Olgu AYDIN

Yazışma Adresi
Ankara Üniversitesi
Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
06100 Sıhhiye/Ankara

Tel: (312) 310 32 80-1209 veya 1211

Fax: (312) 310 57 13

E-posta:
tucaum@yahoo.com
cografya@humanity.ankara.edu.tr
ozcaglar@humanity.ankara.edu.tr

Web: http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/ tucaumanasayfa.htm

Kapak Fotoğrafı
http://earth.google.com

Baskı
Ankara Üniversitesi Basımevi- ANKARA-2006

Bilimsel Danışma Kurulu

Prof.Dr.İbrahim ATALAY, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr.İhsan BULUT, Atatürk Üniversitesi
Prof.Dr.Hayati DOĞANAY, Atatürk Üniversitesi
Prof.Dr.Suna DOĞANER, İstanbul Üniversitesi
Prof.Dr.Ali Fuat DOĞU, Yüzüncüyil Üniversitesi
Prof.Dr.Mesut ELİBÜYÜK, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr.Süha GÖNEY, İstanbul Üniversitesi
Prof.Dr.Emrullah GÜNEY, Dicle Üniversitesi
Prof.Dr.İbrahim GÜNER, Muğla Üniversitesi
Prof.Dr.Hamdi KARA, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr.Yalçın KARABULUT, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr.İlhan KAYAN, Ege Üniversitesi
Prof.Dr.Barış MATER, İstanbul Üniversitesi
Prof.Dr.Mustafa MUTLUER, Ege Üniversitesi
Prof.Dr.Lütfi ÖZAV, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof.Dr.Ali ÖZÇAĞLAR, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr.Ramazan ÖZEY, Marmara Üniversitesi
Prof.Dr.Nazmiye ÖZGÜÇ, İstanbul Üniversitesi

İsimler soyadı sırasına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.

İÇİNDEKİLER

Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof.Dr. Ali Özçağlar'ın IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumunu Açış Konuşması **1**

Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri ile İstatistik Bölgelerinin Uygulamada Yarattıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri
The Geographical and Statistical Regions of Turkey and their Problems in Practice and the Solution Suggestions
Ali Özçağlar **5**

Coğrafi Bölgelerin Siyasi Bölgeler Olarak Algılanması ve Sonuçları
Perception of Geographical Regionsas Political Regions and Resulting Consequences
Ramazan Özey **21**

Geçmişten Günümüze Türkiye'yi Bölgelere Ayırma Çalışmaları ve Yapılması Gerekenler
The Studies Of Dividing Turkey Into Regions, An Assessment For The Past And The Future Developments
Ali Yiğit **33**

İstatistiki Bölge Birimleri Nomenklatörü'ne (Nuts) Göre Türkiye'de Bölgesel Farklılıklar
Regional Differences In Turkey According To Nuts
Selma Kayalak, Tuğba Kiper **45**

Türkiye'de Nuts Bölgelerine Göre Ekili-Dikili Tarım Alanlarının Dağılışı
Distrubition of Sowed-Planted Agricultural Areas in Turkey By Nuts Regions
Barış Taş **55**

Türkiye'nin Kırsal Pazar Bölgeleri
Rural Periodic Market Regions of Türkiye
Harun Tunçel **63**

Bölgesel Farklılıklar Açısından Kırsal Alanlar
Rural Areas According to Regional Differences
Sevinç Bahar Yenigül **73**

Ekolojik ve Floristik Özelliklerine Göre Türkiye Orman Vejetasyonunun Bölgesel Dağılımı
The Regional Distribution of the Forest Vegetation According to The Ecological and Floristic Properties in Turkey
Recep Efe, Süleyman Sönmez **81**

Ege, Güney Marmara ve İçbatı Anadolu Bölümleri Arasındaki Geçişte İklim Özelliklerinin Değişimi
The Variation of Climate Characteristics at Transition Between the Aegean, South Marmara and Mid-Western Anatolia Subregions
Talat Koç **91**

Türkiye'nin Tarım Yöreleri
Agricultural Areas of Turkey
Esen Durmuş, Ali Yiğit **101**

1935 Yılından Günümüze Türkiye'de Tütün Ekimi ve Üretiminde Bölgesel Değişimler ile Alternatif Ürün Projesinin Etkileri
Tobacco Plantıng in Turkey Sınce 1935 To Present, Regıonal Changes in Productıon, and Effects of the Alternatıve Product Project
Semra Günay Ergün, Kaan Erkan Uğurlu **115**

Doğu Anadolu Bölgesinde Zirai Faaliyetlerdeki Farklılıkların Yeri ve Önemi
The Place and Importance of Agricultural Activities in the East Anatolian Region
Zeki Koday **135**

Türkiye'de Bölgesel Farklılıklara Göre Konaklama Tesislerinin Gelişimi ve Değişimi
Development and Changes of Accomodation Facilities According to Regional Difeferencies in Turkey
Faruk Alaeddinoğlu,Emin Toroğlu,Mesut Elibüyük **145**

ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
IV. ULUSAL COĞRAFYA SEMPOZYUMUNU
" AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDEKİ TÜRKİYE'DE BÖLGESEL FARKLILIKLAR"

TÜRKİYE'NİN TARIM YÖRELERİ

Agricultural Areas of Turkey

E s e n D U R M U Ş
Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Elazığ
esendurmus@firat.edu.tr

A l i Y İ Ğ İ T
Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Adapazarı
ayigit@sakarya.edu.tr

Özet: Tarım alanlarının dağılışının özellikle topografya ile ilgili olduğunu, bu alanlarda yetişen ürünlerin çeşit ve miktarındaki değişikliklerinde iklim, hidrografya ve toprak özelliklerine bağımlılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu çalışmamızda, tarımsal bölge sınırlandırılmasında kullanılan çeşitli kriterlerin tespiti ve bu hususta esas rolü oynayan başlıca unsurların belirlemek ve bu alanların nasıl gruplanmış olduklarını belirtip tarım yörelerini oluşturduk. Kullanacağımız yöntemler daha çok bir literatür ve istatistik çalışmasından ibarettir. Daha önce Tarımsal bölge ayrımı ile ilgili hem dünyada hem de ülkemizde yapılmış çalışmaları inceleyip bu ayrımda kullanılan kriterleri belirlemektir. Bunun sonucunda da Türkiye'de yetiştirilen meyveler, endüstri bitkileri ve hububat üretimi esas alınarak Türkiye bitkisel ürün deseni ve tarım yöreleri belirlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, yöre, tarım yöresi, ürün deseni, tarımsal bölge

Abstract: We can say that the distribution of agricultural areas is significantly related to topography, and the changes in kind and amount of the crops growing in these areas depend on climate, hydrographic and the features of the soil. In this article, we try to establish the different criteria in limiting agricultural regions and to specify the main elements playing role in this matter and how these regions are grouped. The methods we are going to use greatly consist of a study of literature and statistics. Our aim is to examine the former studies related to the division of agricultural regions done not only in Turkey but also in the world and define the criteria used in this division. At the result of this, we will determine the pattern of plant crops and agricultural areas making base the fruits grown in Turkey, industrial plants and the production of grains.

Key Words: Agriculture, areas, areas of agriculture, pattern of plant, agricultural regions

1. Giriş

Türkiye, uygun coğrafi yapısı ve iklim özellikleri yanında, tarımsal üretimde sahip olduğu çeşit ve üretim potansiyeli ile dünya tarımında önemli bir paya sahiptir. Birçok üründe kendine yeterli ülkeler arasında yer alan ülkemiz; hububat, baklagiller, pamuk, tütün, fındık, taze ve kurutulmuş meyve, sebze, şekerpancarı gibi önemli ürünlerde üretici ve ihracatçı konumundadır.

Tarımsal faaliyetler çok genel olarak esas faaliyetin, hayvan yetiştirilmesi olduğu, bitkisel üretimin egemen olduğu, bu iki temel fonksiyonun aynı derecede yer aldığı, şeklinde gruplandırılır. Tarım faaliyetlerinin dünya ölçüsünde belirlenmesinde ilk örnek olarak, 1926' da Baker'in dağılışı daha çok Kuzey Amerika ölçeğinde ele aldığını görüyoruz. Baker özellikle şu noktalara dikkat çekmiştir. Tarımsal üretim her şeyden önce doğal koşulların etkisi altındadır, yükte hafif değerde pahallı olan tarımsal ürünler en uygun doğal koşulların bulunduğu ortamda yetişir ve uzak pazarlara sevk edilir, değeri az olan ürünler yerel talebi karşılayacak kadar yetiştirilir (Tümertekin-Özgüç, 1995:162)

Tarım bölgelerinin belirlenmesinde eskiden beri daha çok istatistiksel esaslara dayanılmıştır. Örneğin "Mısır kuşağının" belirlenmesinde mil kare başına düşen mısır

verimi esas alınmıştır. Harsthorne ve Dicken' de Kuzey Amerika'nın ve Avrupa'nın tarım bölgeleri aynı şekilde istatistiksel yolla üretimde egemen olan ürün esasına göre belirtmişlerdir (Tümertekin-Özgüç, 1995:163).

Whitlesey'de Dünya Tarım Bölgelerini özelliklerine göre sınıflandırmış. Şimdiye kadar olan ayrımlar yerel olmasına karşılık Whitlesey dünya ölçeğinde ele almıştır ve yeryüzünde 13 tarım bölgesi belirlemiştir. Whitlesey tarım faaliyetlerini daha çok ticari tip ve geçim tipi olarak çok ayrıntılı belirlemiştir. İstatistikî bilgi ve bölgesel çalışmaların eksikliğine bağlı olarak bazı hatalı yanları da vardır. Çeşitli tarım ürünlerinin yer yer bölgesel farklılıklar yaratmış olması tarımsal faaliyetleri sınıflandırmada hatalara düşmesine neden olmuştur (Tümertekin-Özgüç, 1995:165).

Gibson; Tarımsal bölge sınırlarını daha kesin çizebilmek maksadı ile şöyle bir yöntem izlemiştir. Tarımsal bölge tiplerini, tarımsal ürünlerin gelirlerine göre gruplandırmıştır. Bu metoda göre gelirin %50 veya daha yukarısı tahıldan elde ediliyorsa "Tahıl Bölgesi", süt satışından elde ediliyorsa "Süt Bölgesi", tütünden elde ediliyorsa "Tütün Bölgesi" gibi. Bu yöntemin uygulaması için önce gelir kaynaklarına göre ayrı ayrı haritalar yapılır, bunlar üzerinde iso-hatlar çizilir. Sonuçlar tek bir haritada ifade edilir. Bu suretle tarımsal bölgeler açığa çıkar (Tümertekin-Özgüç, 1995:167).

Ülkemizde D.İ.E. tarafından yayınlanan "Tarımsal Yapı ve Üretim" adlı bültenlerde Türkiye'nin dokuz tarım bölgesine ayrıldığını görmekteyiz. Bu bölgelerden bazıları komşu bulundukları denizlere göre, Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz, bazıları da Anadolu yarımadası üzerindeki konumlarına göre, Orta kuzey, Orta güney, Orta doğu, gibi isimlendirilmişlerdir. Bu taksimatın coğrafi bölgelerimizin özelliklerine dikkat edilmeksizin sadece illeri gruplandırmak suretiyle yapıldığı açıkça görülmektedir. Bundan dolayı coğrafi yönden önemli bir fikir edinilememektedir (Özçağlar, 1993:132).

Türkiye'yi ilk kez tarımsal bölgelere ayırarak ele alan Hamit Sadi Selen, Kuzey, Orta ve Doğu Anadolu ile Akdeniz ve Marmara ziraat bölgeleri ayrılmakta, bu bölgedeki sahil ve iç kuşakları, Orta Anadolu da merkez yaylası ile kenar bölgeler ve Doğu Anadolu'da Kars, Erzurum ve Güneydoğu yaylaları olmak üzere 10 tali kuşak tespit etmiştir. Selen tarımsal bölge ayrımı yaparken daha çok bölgede sürdürülen faaliyetin türü ve şeklini göz önünde bulundurmuştur. Yani hâkim ekonomik faaliyetin bitkisel üretimin egemen olduğu, hayvancılığın egemen olduğu ve her iki faaliyetin birlikte yapıldığı türleri göz önünde bulundurmuştur (Selen, 1937).

Sırrı Erinç-Necdet Tunçdilek, Tarımsal bölgelerin ayrımında bilhassa yetiştirilen ürünler ortaya çıkan farklara göre ayırt etmişlerdir. Bu amaçla önce yetiştirilen ürünlerin dağılış haritaları oluşturulmuş, daha sonra bunlar sürempoze yöntemlerle üst üste çakıştırılmış ve ürünlerin gruplanmalarıyla ortaya çıkan bölgeler ayırt edilmiştir. Ana hatlarıyla homojen görünen, içinde de yer yer meydana gelen bölge içi farklara yönelik yöre ayrımına gidilmiştir. Bu sonuçla elde edilen Türkiye tarımsal bölgeleri haritası, ülkenin iklim ve yeryüzü şartları ile bir paralellik göstermektedir. Bu durum bazı bölgelerimiz arasında mevcut topografya ve iklim farklarının bir neticesi olarak algılanmaktadır (Erinç-Tunçdilek, 1952:5, Durmuş, 1999:4).

İzbırak, tarım bölgelerini göz önüne alırken, tabiî olayları ve bitki yetişmesi imkânlarını ön plânda düşünmüştür. Bunun için Türkiye'de tarım bölgesi olarak önce iki ana bölümü belirtmek gerekir. A) Kıyı ve yakını tarım bölgeleri: Bu bölgeler bütün Karadeniz, Akdeniz ve Ege Denizi ile Marmara bölgesini içine alır. Kıyı boyunca kimi yerde dar (Karadeniz ve Akdeniz boyları), kimi yerde geniştir (Kıyı Ege ve Marmara bölgeleri). Kıyı bölgelerinde iklime bağlı olarak birbirinden farklı durumları bulunan üç tarım bölgesi ayırt edilebilir: Karadeniz kıyı bölgesi, Akdeniz ve Kıyı Ege bölgesi, Marmara bölgesi. B) İç bölgeler: Bunlar, yükseklikleri ve denizden uzak olmaları nispetinde, çeşitlilik gösteren kıyı bölgelerine göre daha geniş bölgelerdir (Türkiye arazisinin onda yedisi), Bu bölgeler batıdan doğuya değişiklikler gösterdikleri gibi, yüksek dağlık yerlerinde de farklılıkları bulunur. Bu iç bölgeleri, şu tarım bölgelerinde toplamak mümkündür: Karadeniz ardı bölgesi, İç Anadolu tarım bölgesi, İç bölgeler çevresi tarım bölgesi, Erzurum-Kars bölgesi, Doğu Anadolu ve dağlık yerler tarım bölgesi gibi (İzbırak, 1985:26).

2. Metot Ve Malzeme

Bu çalışmamızda kullanacağımız yöntemler daha çok bir literatür ve istatistik çalışmasından ibarettir. Devlet İstatistik Enstitüsü'nden ilçelere göre 1995–2004 yıllarını kapsayan tarım verileri bilgisayar kaydı olarak alınmış ve bu veriler ilçeler ölçeğinde yıllar itibariyle değerlendirilmiş, her ürünün on yıllık üretim ortalamaları alınmıştır. Ülkemizde yetiştirilen meyve, endüstri bitkileri, baklagiller ve tahıllardan oluşan toplam 72 ürünün dağılış haritaları oluşturulmuştur. Bu haritalar çerçevesinde her bir ürün grubu kendi içinde üretim alanlarına ayrılmıştır. İlçeler esas alınarak düzenlenen veriler 1/1.800.000 ölçekli Türkiye İdari Bölünüş Haritası ilçe sınırları göz önüne alınarak altlık olarak kullanılmıştır. Bu işlem yapılırken aynı ölçekteki Türkiye Fiziki Haritası kullanılarak tarımsal üretime elverişli alanlar seçilmeye çalışılmıştır.

Tarım yörelerini belirlemek için yapılan dağılış haritalarında noktalama yöntemi kullanılmıştır. Haritaların hazırlanmasında kullanılan uzun listeler halindeki tablolara bu bildiride yer verilmemiştir. Yapılan dağılış haritalarıyla üretimin yoğun olduğu bölgeler tespit edilmiş, tarım yöreleri böylece sınırlandırılmış ve *Türkiye'nin tarım yöreleri* haritası oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.1. Meyve Üretim Alanları

Türkiye'nin Tarım Yörelerini belirlemeye çalışırken, meyveler, iklim özelliklerine göre üç gruba ayrılmıştır. Birinci grupta tropik iklim meyveleri içinde sadece muz yer almıştır. İkinci grupta subtropik iklim meyveleri içinde turunçgiller, Trabzon hurması, yenidünya, keçiboynuzu, zeytin, incir, kivi yer almıştır. Üçüncü grup ılıman iklim meyveleri, elma, armut, şeftali, kayısı, zerdali, erik, kiraz, vişne, ceviz, badem, Antep fıstığı, fındık, nar, üzüm, dut, çilek, muşmula, iğde, kestane, kızılcık, ahududu meyvelerinden oluşmuştur. Bu meyvelerin tek tek dağılış haritaları oluşturularak haritaların üst üste çakıştırılmasıyla meyve üretim yöreleri belirlenmiştir. Ülkemizin kıyı kuşakları özellikle Akdeniz kıyı kuşağı tropik ve subtropik meyvelerin önemli bir yetişme merkezi olarak belirlenmiştir. Subtropik meyveler ve bazı ılıman iklim meyveleri kıyı ile iç kesimler arasında geçiş kuşağını belirlemiş, ılıman iklim meyveleri ise daha çok iç bölgelerde yetişme imkânı bulmuştur.

2.2. Endüstri Bitkileri Üretim Alanları

Endüstri bitkilerinden pamuk, çiğit, şekerpancarı, tütün, yer fıtığı, ayçiçeği, anason, kenevir, keten, aspir, soya, haşhaş, kolza ve susam gibi ürünlerin dağılış haritalarından endüstri bitkileri üretim alanları belirlenmiştir. Türkiye de yetiştirilen ve araştırmamıza konu olan ürünler genel olarak kıyı bölgelerimizde yer alan alüvyal ovalarda yetişme şartları bulmuştur. Daha çok Ege ve Akdeniz kıyılarımızda belirginleşmektedir. Ege ve Akdeniz kıyılarındaki delta ovaları ile bunları oluşturan akarsuların iç kısımlarda meydana getirdiği ovalar üretimin yapıldığı başlıca alanlardır. İç bölgelerimizde ise GAP projesinden sonra Urfa platosu ve Diyarbakır havzası sulamaya bağlı olarak endüstri bitkileri üretim yöreleri içine dâhil olmuştur. Diğer alanlar çöküntü ovaları, akarsu havzaları ve platolar üretim yapılan alanlardır. Hiç üretim yapılmayan alanlar ise dağlık alanlar ile iklim şartlarının karasallaştığı ve vejetasyon devresinin kısa olduğu alanlardır.

2.3. Baklagiller Üretim Alanları

Baklagiller grubunda acı bakla, bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut, buy, culbant, fiğ, korunga, mürdük gibi ürünler değerlendirmeye alınmıştır. Bu ürünlerin de dağılış haritaları oluşturularak baklagiller üretim alanları tespit edilmiştir. Baklagil üretim alanlarının daha çok geçiş kuşakları diye nitelendirdiğimiz kıyılar gerisindeki depresyon alanları ile akarsu vadileri boyunca yoğunluk göstermiştir. Baklagiller arasında en fazla üretimi yapılan ürünler mercimek, nohut ve fasulyedir. Tahıllar gibi geleneksel tüketim ürünlerimizden olan mercimek, nohut, kuru fasulye, bakla, bezelye ve börülce ülke düzeyinde yaygın olarak üretilmektedir. Ülkemiz dünya baklagiller üretiminde önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır.

2.4. Tahıl Üretim Alanları

Tahıl üretim alanlarının belirlenmesinde buğday, arpa, yulaf, çeltik, darı, kaplıca, çavdar, mısır, kuşyemi, mahlût, üretiminin dağılış haritaları oluşturularak tahıl üretim alanları belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin genel olarak yarı kurak bir ülke olması ve yaz kuraklıkları görülen alanların genişliği dikkate alınırsa iç bölgelere en iyi adapte olmuş tarım bitkileri tahıllardır. Bütün iç bölgelerimizde tahıl üretimi yapılmaktadır. Tahıl ekili alanların %67'sini buğday, %26'sını arpa, %4'ünü mısır, %3'ünü de yulaf, çavdar, kaplıca, darı, pirinç, kuşyemi ve mahlût oluşturmaktadır.

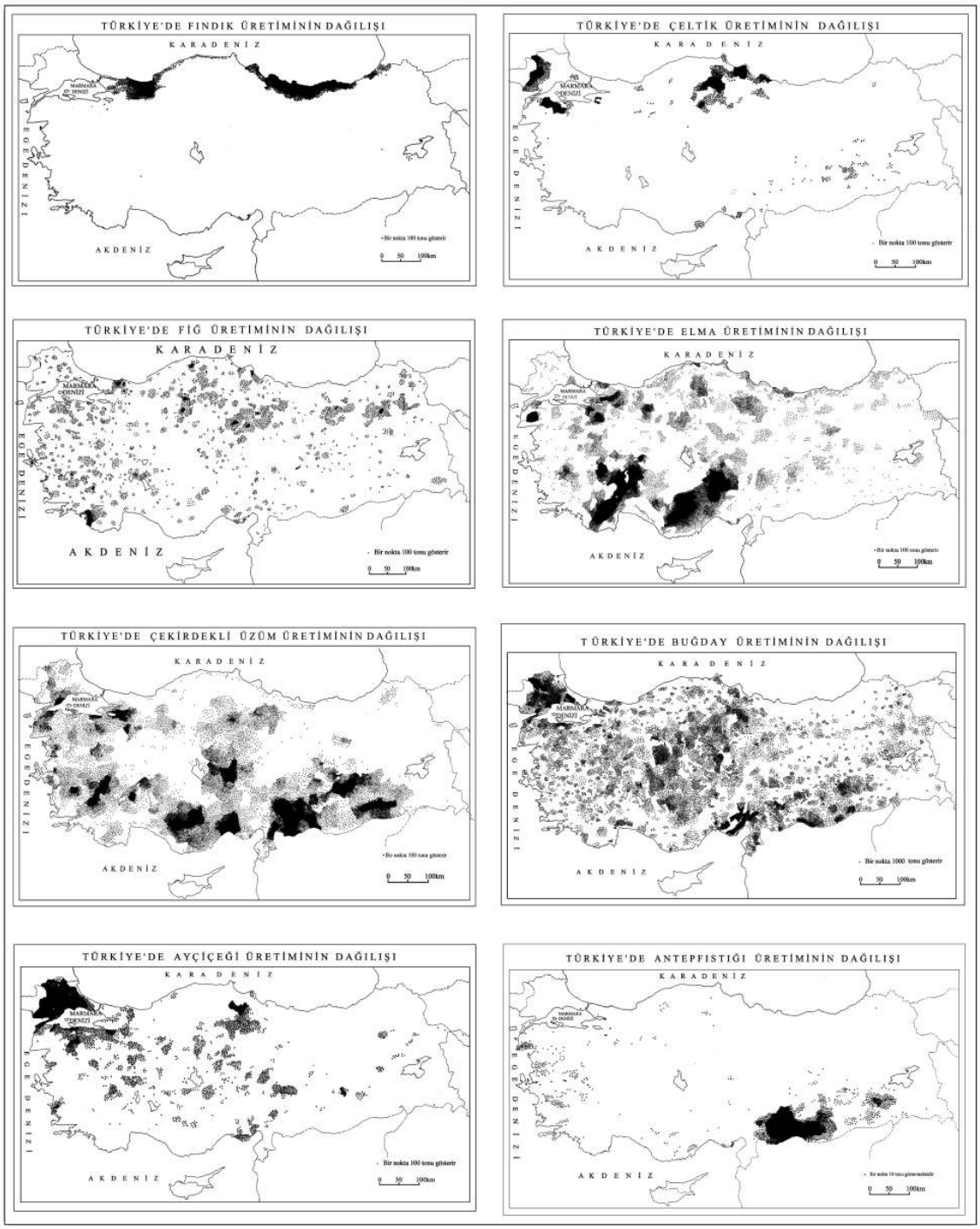

Şekil 1a. Örnek olarak seçilen bazı ürünlerin dağılış haritaları

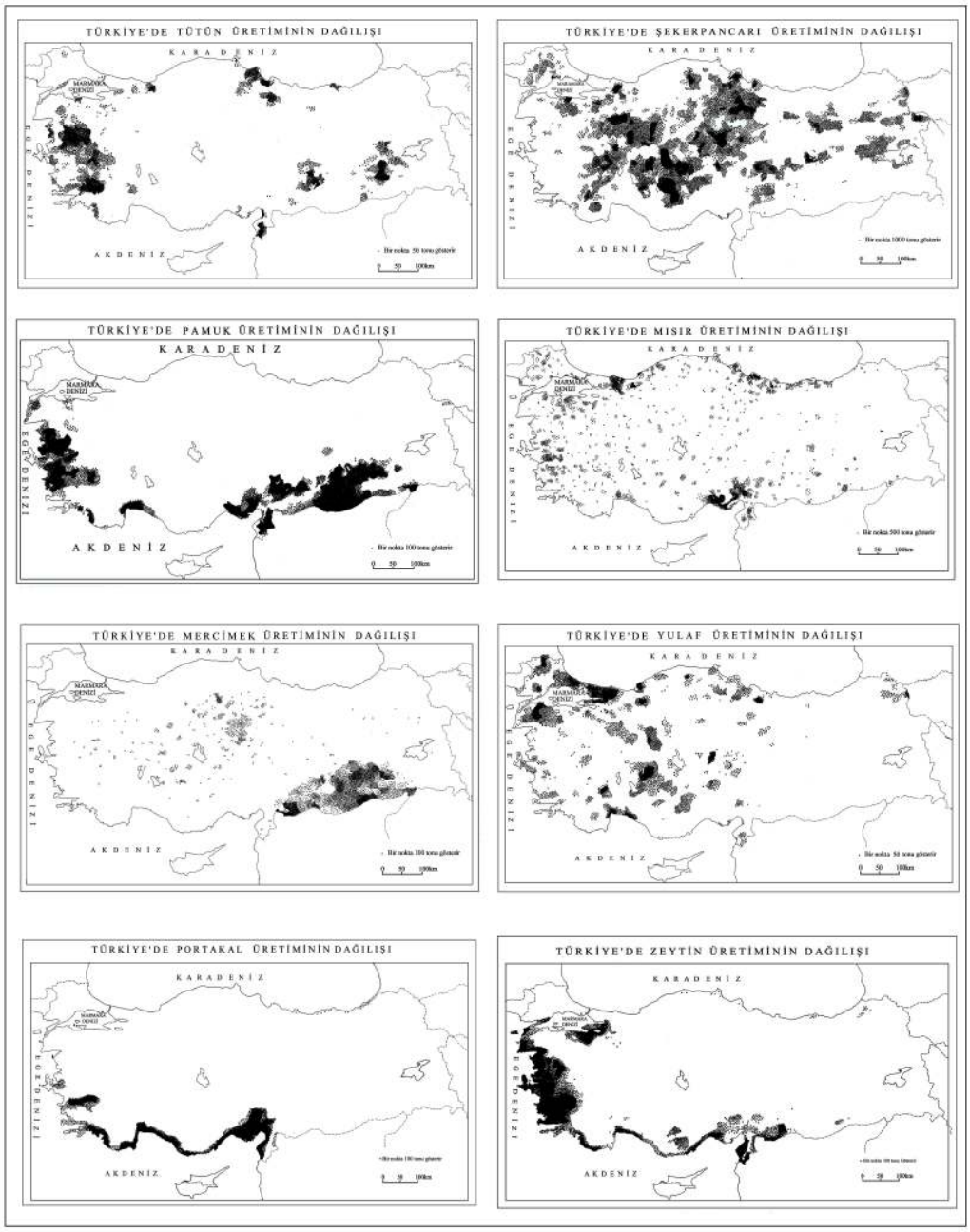

Şekil 1b. Örnek olarak seçilen bazı ürünlerin dağılış haritaları

3.Türkiye'nin Tarım Yöreleri

Birinci bölümde kısaca açıklamaya çalıştığımız 72 ayrı tarım ürününün dağılış haritaları (Şekil:1) üst üste çakıştırılarak üretimin yoğunluk derecesine göre sınırlandırılmış ve bu değerlendirme sonucunda belirlenen 30 ayrı tarım yöresi ortak özellikleri dikkate alınarak gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmada Akdeniz, Karadeniz ve İç bölgeler olmak üzere 3 ana grup kendi içinde kıyı ve geçiş bölgeleri ile iç ve doğu bölgeleri olmak üzere 6 bölgeye ayrılmıştır. Belirlenmiş olan yöreler bu çerçeve içerisinde ele alınacaktır.

Kıyı Bölgeleri*

3.1. Akdeniz Kıyıları

3.1.1. Akdeniz Kıyı Şeridi: Akdeniz iklimi etkisi altında oluşan bir tarım yöresidir. Yöre, doğuda Amanos dağları ile İskenderun körfezi arasında kalan kıyı ovalarından başlayıp, batıya doğru Çukurova, Mersin, Silifke ve Antalya ovalarını içine alarak Beydağları doğusuna kadar uzanır. Bölgenin doğusundaki Çukurova dışında tarıma elverişli düzlükler çok azdır. Akdeniz kıyıları ile Toroslar arasında dar bir şerit halinde uzanır. Yörede çoğunluğu akarsularca oluşturulmuş küçük alüvyal düzlüklerde meyvecilik, yer yer vadi tabanlarında ve ovalık alanlarda endüstri bitkileri üretimi yapılmaktadır. Kıyıda yer alan bu tarım alanlarında iklimin yeterince sıcak ve sulamanın kolay olması, ekonomik yönden önem arz eden tarım ürünlerinin yetişmesini sağlamıştır. En belirgin özelliği çeşitlilik olan bu yörede meyvecilik özel bir öneme sahiptir. Türkiye muz üretiminin tamamı Gazipaşa-Anamur arasından karşılanır

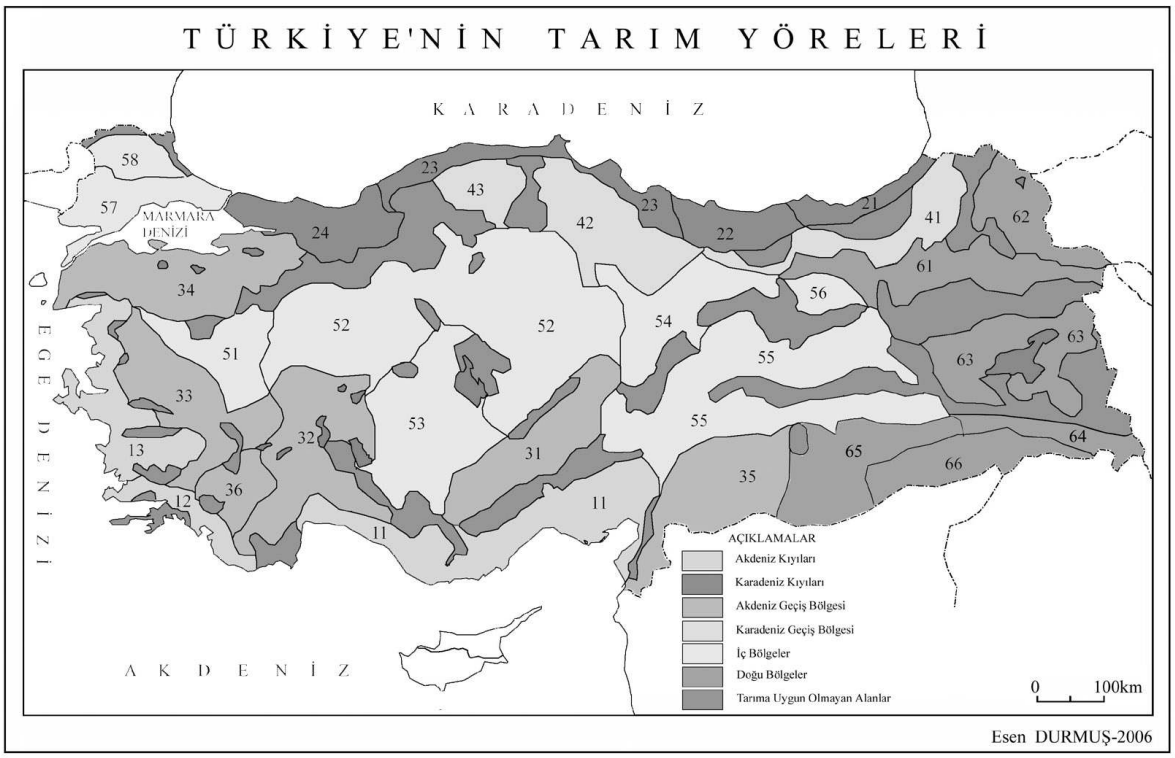

*Yörelere verilen numaralar Şekil 2.'ye göre düzenlenmiştir.

Şekil 2. Türkiye'nin tarım yöreleri

Subtropikal ürünlerin büyük bir kısmı bu yörede üretilir. Altıntop, turunç, avokado, yenidünya üretiminin tamamı, portakal üretiminin %92'si, limon ve keçiboynuzu üretiminin %95'i, mandalina üretiminin %62'si, Trabzon hurması üretiminin %70'i, incir üretiminin %10'u, zeytin üretiminin %12'si bu yöreden karşılanır. Endüstri bitlileri üretiminde yine yöre önemli bir paya sahiptir. Türkiye yerfıstığı üretiminin %74'ü, soya üretiminin, %81'i, susam üretiminin %30'u, pamuk üretiminin %22'si yörede karşılanır. Yoğun olarak meyve ve endüstri bitkisi üretim alanı olarak belirmiştir. Baklagil ve tahıl üretimi açısından fazla bir önem arz etmez, yörede Türkiye mısır üretiminin %27'si buğday üretiminin %6'sı nohut üretiminin %7'si üretilir.

3.1.2. Menteşe Kıyıları: Akdeniz kıyı şeridi tarım yöresinin sona erdiği Kaş dolaylarından başlayıp, kuzeybatıya doğru Akdağları dışarıda bırakacak şekilde içbükey bir yayçizer. Buradan aynı doğrultuda Menteşe dağlarının batı kesimlerine ulaşan sınır yöreyi Ege kıyılarına bağlar. Yörenin en önemli tarım alanlarını Eşen ovası, Dalaman çayı vadisi ile Ortaca, Ula ve Marmaris üçgeninde yer alan kıyı ovaları ve Reşadiye yarımadası ile Bozburun yarımadasının bulunduğu kıyı kuşağı oluşturur. Bu yörede baklagil ve

endüstri bitkileri tarımı ön plandadır. Türkiye bakla üretiminin %14'ü, börülce üretiminin %15'i, Nohut üretiminin %1'i, endüstri bitkilerinden susam üretiminin %14'ü, tütün üretiminin %5'i, pamuk üretiminin %2'si yetiştirilmektedir. Meyvecilik açısından turunç, keçiboynuzu ve mandalina üretiminin %2'si, zeytin üretiminin %8'i, badem üretiminin %10'u, tahıllardan, darı üretiminin %17'si, yulaf üretiminin %1'i bu yörede karşılanır.

3.1.3. Ege Kıyıları: Güneyde Menteşe kıyı yöresinden kuzeye doğru Büyük Menderes çöküntü hendeğinden Edremit körfezine kadar olan ve Kaz dağlarının güney etekleri ile sınırlanan, tümüyle Ege kıyılarını kapsayan bir tarım yöresidir. Bu yöre içerisinde Edremit ovası ile Bakırçay-Kumçay, Gediz, Küçük ve Büyük Menderes ovaları en önemli üretim alanlarını oluşturur. Yöre özellikle meyvecilik ve endüstri bitkileri üretimi açısından önemlidir. Türkiye meyve üretimi içinde çekirdeksiz üzüm üretiminin %99'u bu yöreden (Ege bölgesi kıyılarında Manisa-Aydın illerinde) karşılanır. Türkiye incir üretiminin %80'ni Büyük ve Küçük Menderes ovaları karşılar. Zeytin üretiminin %50'sini, muşmula üretiminin % 30'unu, mandalina üretiminin %27'sini, nar üretiminin %20'sini, şeftali üretiminin %16'sı ve portakal üretiminin %2'sini bu yöre karşılar. Endüstri bitkileri üretiminde bakımından Türkiye pamuk üretiminin %29'u, tütün üretiminin %23'ü, kolza üretiminin %18'i, susam üretiminin %5'i bu yöreden karşılanır. Baklagiller açısından Türkiye bakla üretiminin %9'u, börülce üretiminin %5'i, bezelye üretiminin %2'si yörede üretilmektedir.

3.2.Karadeniz Kıyıları

3.2.1. Rize-Trabzon Yöresi: Batıda Vakfıkebir civarından başlayarak Gürcistan sınırına kadar uzanan dar kıyı kuşağını kapsar. Karadeniz dağlarının kıyıdan itibaren yükselmesi nedeniyle, kıyıda çok dar bir tarım kuşağı oluşabilmiştir. Kuzeydoğudan gelen soğuk hava kütlelerini Kafkas dağlarının engellemesi bu yörede daha ılıman şartların belirmesine neden olmuştur. Ayrıca yaz kuraklığının görülmediği bir yöredir. Bu yörede meyvecilik açısından önemli bir alandır. Yörede Türkiye kivi üretiminin %44'ü, Trabzon hurması üretiminin %20'si, fındık üretiminin %10'u mandalina üretiminin %5'i, portakal üretiminin %4'ü, kızılcık üretiminin %5'i gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Türkiye mısır üretimin %2'si ve tütün üretiminin %l'i bu yöreden karşılanır.

3.2.2. Giresun-Ordu Yöresi: Bu yörenin kıyıda kalan kesimleri Terme-Fatsa, Perşembe ovası Giresun ve Ordu civarına karşılık gelir. arasına karşılık gelir. Yörenin iç kesimlere doğru olan uzantıları ise Giresun dağlarında iyice daralarak Trabzon-Rize tarım yöresine yamanmaktadır. Bu yöreyi gerçek anlamda tanımlayan ürün fındıktır. Kıyıdan itibaren 600–700 m. ye kadar çıkabilen fındık Giresun ve Doğu Karadeniz dağları ile kıyı arasında kalan kuşakta yetiştirilir. Türkiye fındık üretiminin %60'ını bu yöre karşılar. Fındık bu yörede mono kültür şeklinde yapılmaktadır (Çağlıyan-Durmuş, 2004:513). Diğer ürünler bir önem taşımamaktadır. Mısır üretiminin %4'ü bu yörede karşılanır.

3.2.3. Samsun-Zonguldak Yöresi: Kocaeli-Bolu tarım yöresinin sona erdiği Mengen civarından başlayarak, Canik dağlarını izleyerek Erbaa ovasının kuzeyine ulaşan yöre, oradan kuzeye doğru yönelerek Samsun yakınlarında, Terme civarında sona erer. Bu yörenin en önemli tarım alanları Bafra ve Çarşamba ovaları yanı sıra Bartın kıyı ovası Karabük ve Eflani ovalarıdır. Bu yörede endüstri bitkileri üretimi açısından Türkiye kenevir üretiminin %12'si, soya üretiminin %11'i, tütün üretiminin %9'u keten üretiminin, %8'i, kolza üretiminin %3'ü, ayçiçeği üretiminin %2'si üretilmektedir. Tahıl üretimi açısından buğdayın bir türü olan kaplıca üretiminin %36'sı, mısır üretiminin %5'i, yulaf üretiminin %4'ü, buğday üretiminin %2'si bu yörede karşılanır. Meyvecilik açısından Türkiye fındık üretiminin %5'i karşılanmaktadır. Ayrıca kivi, kızılcık, ceviz, fiğ, çavdar gibi ürünler de yetişmektedir.

3.2.4. Kocaeli-Bolu Yöresi: Yöre batıda Kocaeli yarımadasından başlayarak Mengen'e kadar uzanır. İzmit körfezi çevresinden Adapazarı ve Düzce ovalarını içine alarak Ilgaz dağlarının Kuzeybatısından Küre dağları doğrultusunda ilerler ve Mengen civarında sona erer. Bu yörenin önemli tarım alanları Kocaeli yarımadası, Adapazarı ve Düzce ovalarıdır. Meyvecilik açısından önemlidir. Türkiye fındık üretiminin %25'i, kızılcık üretiminin %31'i, kestane üretiminin %20'si, ayva üretiminin %16'sı, ceviz üretiminin de %10'u bu tarım yöresinden karşılanır. Ayrıca yörede kaplıca ve keten üretiminin %17'si,

tütün üretiminin %2'si, bakla %1'i ve bezelye üretiminin %4'ü bu yörede üretilmektedir.

Geçiş Bölgeleri

3.3. Akdeniz Geçiş Kuşağı

3.3.1.Kayseri-Niğde Yöresi: Bu tarım yöresi Orta Toroslar'ın kuzeydoğusunda uzanan Erciyes ve Hasan dağı volkanik kütleleri arasında kalan İç Anadolu bölgesinin güneydoğusuna karşılık gelir. Volkanik topraklar uygun tarımsal şartların oluşmasını sağlamıştır. Bu yörede tarımsal alan oranı İç Anadolu bölgesinin diğer kesimlerine oranla daha fazladır. Dağların alçak yamaçları, vadiler ve ovaların çoğu meyve bahçeleri ve üzüm bağlarıyla kaplıdır. Torosları yararak geçen Göksu ırmağı vadisi ile içerilere sokulan denizel hava akımlarının etkisine açık olan bu yöre Karaman'dan başlayıp Erciyes dağına kadar uzanır. Oldukça zengin bir ürün çeşitliliğine sahip olan bu yöreden Türkiye elma üretiminin %35'i, vişne üretiminin %23'ü, zerdali üretiminin %21'i, kayısı üretiminin %15'i, şeftali, iğde ve üzüm üretiminin %11'i armut ve muşmula ve dut üretiminin %10'u, badem üretiminin %4'ü, erik üretiminin %2'si karşılanır. Ayrıca diğer ılıman iklim meyvelerinin de yetişme bölgesidir. Yörede Türkiye şekerpancarı üretiminin %14'ü gerçekleştirilir.

3.3.2. Göller Yöresi: İç Anadolu bölgesinin batı kesiminde yer alan yöre, doğusunda platolar arasındaki dağ sıraları ve Ege bölümünün derin yamaçları vardır. Karstik bir alana karşılık gelmesinden dolayı kurak bir alandır. Akdeniz kıyı kuşağı gerisinde uzanan Batı Toroslar'ın İç Anadolu'ya geçiş bölgesini oluşturur. Kıyıdan itibaren Elmalı ve Beydağları kuzeyinde uzanan, Elmalı ve Korkuteli polyelerini içine alan, kuzeye doğru da Bozova, Acıpayam, Tefenni ve Çivril ovaları bulunur. Yöre Emir dağlarının güneyine kadar uzanır. Bu tarım yöresinde Türkiye elma üretiminin %27'si, vişne üretiminin %23'ü, ayva üretiminin %10'u, üzüm, armut ve badem üretiminin %5'i üretilmektedir. Meyveciliğin yanı sıra yulaf üretiminin %7'si, çavdar üretiminin %2'si, haşhaş üretiminin %10'u, nohut üretiminin %11'i, börülce üretiminin %11'i, acıbakla üretiminin %28'i, anason üretiminin %56'sı, aspir üretiminin %12'si, arpa üretiminin %4'ü, yer fıstığı ve fiğ üretiminin %3'ü, buğday üretiminin %2'si bu yörede karşılanır. Göller yöresi meyvecilik yanında özellikle Burdur ve Antalya civarlarında endüstri bitkileri üretim alanı olarak da önemlidir.

3.3.3. İç Ege: Ege kıyılarındaki graben ovalarının İç Anadolu'ya doğru uzanan 900–1300 m. yükseltiye sahip platolar arasına sokulmuş kısmını kapsar. Bu bölüm iklim ve dolayısıyla doğal bitki örtüsü itibariyle İç Anadolu'dan başka Marmara yoluyla, Karadeniz, Ege yoluyla da Akdeniz ikliminin sokulma imkânı bulduğu bir geçiş sahasıdır. Bu yörenin başlıca tarım alanları Akhisar ovası, Selendi, Demirci, Simav depresyonu, Gördes ovası, Büyük ve Küçük Menderes ile Gediz depresyonlarının doğu kısımlarıdır. Yöre kıyıdan farklı olarak daha çok ılıman iklim meyvelerinin yetişme imkânı bulduğu bir alandır. Ege kıyılarında yetişen ürünler az da olsa bu alanda da görülür. Bunlardan başka şeftali, badem, ceviz, muşmula, kayısı elma, ayva, Antep fıstığı gibi meyvelerin de yetişme yöresidir. Meyveciliğin yanı sıra endüstri bitkileri ve tahıl da önemlidir. Yörede en öne çıkan tarım ürünü haşhaştır. Türkiye haşhaş üretiminin %44'ü bu yöreden karşılanır. Haşhaşın yanı sıra anason üretiminin %11'i, kenevir üretiminin %12'si, şeker pancarı üretiminin %6'sı, tütün üretiminin %3'ü üretilmektedir. Diğer tarım ürünleri açısından da Türkiye darı üretiminin %45'i, nohut üretiminin %12'si, mürdük üretiminin %69'u, arpa üretiminin %10'u, çavdar üretiminin %5'i burçak üretiminin %19'u, börülce üretiminin %29'u, fiğ ve buğday üretiminin %4'ü, mısır üretiminin %2'si bu yörede karşılanmaktadır.

3.3.4. Güney Marmara: Bu yöre Karadeniz ve Ege bölgeleri arasında uzanır. Marmara denizinin güneyini çevreleyen yörede yer alan önemli tarım alanları İznik, Ulubat, Manyas gölleri çevresindeki Bursa, Yenişehir, İnegöl, Balıkesir ovaları ile Sakarya, Susurluk, Nilüfer gibi akarsuların vadileri boyunca uzanan alüvyal düzlüklerdir. Bu yörenin büyük bir kısmında Akdeniz iklimi özellikleri görüldüğü için kuzey rüzgârlarından korunan sahalarda zeytinlikler, bağlar ve meyve bahçeleri görülür. Yörede muz ve turunçgiller hariç diğer bütün meyveler yetişebilmektedir. Ahududu üretiminin tamamı,

kivi üretiminin %44'ü, şeftali üretiminin %41'i, ayva üretiminin %35'i, zeytin üretiminin %33'ü, muşmula üretiminin %26'sı, erik üretiminin %21'i, armut ve kestane üretiminin %20'si, kiraz üretiminin %19'u, çekirdekli üzüm, badem ve ceviz üretiminin %20'si, Trabzon hurması ve elma üretiminin %5'i,bu yörede üretilmektedir. Meyveciliğin yanı sıra baklagil ve endüstri bitkileri açısından yoğun bir alandır. Türkiye bakla üretiminin %60'ı, bezelye üretiminin %48i, börülce üretiminin %5'i, yöreden karşılanır. Endüstri bitkilerinden, ayçiçeği üretiminin %8'i, kolza üretiminin %20'si, aspir üretiminin %18'i susam üretiminin %8'i, haşhaş üretiminin %6'sı, tütün üretiminin %5'i, şeker pancarı üretiminin %5'i gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Türkiye çeltik üretiminin %13'ü, fiğ ve nohut üretiminin %6'sı, mısır üretiminin %5'i, yulaf üretiminin %12'si, buğday üretiminin %4'ü, çavdar üretiminin %2'si bu yöreden karşılanmaktadır.

3.3.5. Gaziantep-Şanlıurfa Yöresi: Batısında Amanos dağları, kuzeyinde Güneydoğu Toroslar ile güneyinde Suriye sınırı arasında uzanan bir yöredir. Maraş ovaları, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman platoları tarım yapılan alanlara karşılık gelir. Bu ova ve platolar Akdeniz bölgesi ile Güneydoğu Anadolu bölgesi arasındaki geçiş kuşağını oluşturur. Bu yöreyi tanımlayan ürün Antep fıstığıdır. Meyveliklerin önemli bir kısmı Antep fıstığı plantasyonları ile örtülüdür. Türkiye Antep fıstığı üretiminin %88'i, bu yöreden karşılanır. Üretimin en yoğun olduğu alan Şanlıurfa platosudur. Bu alan toplam üretimin %50'sini karşılar. Gaziantep'in üretimdeki payı %26'dır. Adıyaman çevresinde Besni ve Gölbaşı'nda %7'i, Kahramanmaraş'ta %5'lik bir üretim vardır. Antep fıstığından sonra yörede üzüm üretimi önem kazanır. Türkiye üretiminin %16'sını karşılar. Üzüm üretiminin en yoğun olduğu alan Gaziantep platosu, Nizip ve Kilis çevresidir. Ayrıca Türkiye zeytin üretiminin % 5'i Nizip ve Kilis çevresinden karşılanır, nar üretiminin %8'i, Trabzon hurması üretiminin %5'i ile ceviz, badem, dut, elma yörede görülen diğer meyvelerdir. Bu yöre özellikle GAP projesinden sonra endüstri bitkileri üretimi açısından önem kazanmıştır. Türkiye pamuk üretiminin %28'i, susam üretiminin %24'ü, tütün üretiminin %8'i, yerfıstığı üretiminin %5'i, şeker pancarı üretiminin %3'ünü karşılamaktadır. Ayrıca Türkiye culbant üretiminin %63'ü, mercimek üretiminin %37'si, nohut üretiminin %11 'i, arpa ve buğday üretiminin %8'i ve mısır üretiminin %2' si, karşılanmaktadır.

3.3.6. İç Menteşe Yöresi: Yöre batıda Menteşe dağları, doğuda Gölgeli dağları tarafından sınırlandırılmıştır. Kuzeyinde Büyük Menderes vadisine, güneyinde ise Menteşe kıyı yöresine birleşir. Tamamıyla dağlık bir kütle olduğundan sadece soğuğa dayanıklı meyveler yamaçlarda yetişmektedir. Bu yörede önemsiz de olsa ceviz, kiraz, badem gibi meyveler üretilir. Darı üretiminin %17'si, fiğ üretiminin %13'ü, yulaf ve nohut üretiminin %1'i üretilmektedir.

3.4. Karadeniz Geçiş Kuşağı

3.4.1. Çoruh-Yukarı Kelkit Oluğu: Doğuda Gürcistan sınırından başlayıp Yanlızçam dağları batısında bir kavis çizerek Oltu, Tortum, Uzundere, Narman civarını içerisine alır ve batıya doğru Mescit dağlarını izleyerek tümüyle Çoruh vadisini ve daha batıda Otlukbeli dağlarını izleyerek Kelkit ırmağının yukarı kesimlerini içine alarak Doğanşar civarında sona erer. Yörenin en önemli tarım alanları Kelkit ve Çoruh ırmağı boyunca uzanan alüvyal düzlüklerdir. Gümüşhane çevresi, Gölova, Yusufeli meyve üretim merkezlerini oluşturur. Yörede Gümüşhane çevresi elma, armut, zerdali ve vişne üretimi ile önemlidir. Yağışların daha azaldığı ve Akdeniz iklimine benzer bir lokal klima alanı halindeki Yusufeli ve Artvin'e doğru zeytinlikler belirir. Yörede kiraz, dut, ceviz üretiminin %10'u, şeftali ve muşmula üretiminin %5'i, ayva üretiminin % 4'ü üretilmektedir. Ayrıca mahlût üretiminin %20'si ve fiğ üretiminin %2'si üretilmektedir. Çoruh-Kelkit oluğu meyvecilik açısından önemlidir, diğer tarım ürünlerinden çeltik, şeker pancarı, yulaf üretimi az da olsa yapılmaktadır.

3.4.2. Amasya-Tokat Yöresi: Karadeniz'den İç Anadolu'ya geçişi sağlayan yöre, Canik dağlarının güneyindeki Boyabat ile Erbaa arasındaki Yeşilırmak vadisi boyunca uzanan alüvyal ovaları içine alır, güneybatıya doğru Deveci dağlarına kadar uzanır. Buradan kuzeybatıya doğru yönelerek Köse dağının kuzeyinden Ilgaz dağlarına kadar uzanır. Yörenin önemli tarım alanları Yeşilırmak vadisi boyunca uzanan Tokat, Turhal, Erbaa, Niksar, Taşova çevresi ile Havza-Boyabat arasındaki kesim ile daha güneyde

Amasya ve Çorum ovaları yörenin meyvecilik yapılan önemli alanlarıdır. Bu alanda şeftali üretiminin %5'i, kızılcık üretiminin %4'ü, dut, kiraz ve elma üretiminin %6'sı üretilmektedir. Bu yörede az da olsa endüstri bitkileri üretimi ön plana çıkmıştır. Türkiye kenevir, ayçiçeği, kolza üretiminin %4'ü haşhaş üretiminin %9'u, tütün üretiminin %3'ü bu yörede karşılanmaktadır. Ayrıca çeltik üretiminin %3'ü şeker pancarı üretiminin %10'u, buğday ve nohut üretiminin %7'si, fiğ üretiminin %5'i bu yörede karşılanmaktadır. Yörede burçak, yulaf, korunga, yeşil mercimek ve fasulye üretimi de yapılmaktadır.

3.4.3. Bolu-Kastamonu Yöresi: Küre, Ilgaz ve güneyde Köroğlu dağları arasında uzanan akarsu vadilerine doğru bir yayılış gösteren yöre, Gökırmak boyunca Taşköprü, Boyabat, Devrez çayı boyunca Tosya, Filyos çayı boyunca da Karabük, Çaycuma ve Hisarönü arasında uzanan düzlükler bu yörenin başlıca tarım alanlarını oluşturur. Bu yörede Türkiye kızılcık ve muşmula üretiminin %5'i sağlanır. Ayrıca bu yörede doğudaki geçiş kuşağı kadar yoğun olmasa da ayva, armut, elma, erik, vişne, dut ve ceviz gibi meyveler de üretilir. Ayrıca yörede kaplıca üretiminin %47'si, fiğ ve mısır üretiminin %4'ü, nohut üretiminin %2'si üretilmektedir. Bunun yanında fasulye, korunga ve darı üretilen diğer ürünlerdir.

3.5. İç Bölgeler

3.5.1. İç Batı Anadolu: İç Ege ile Göller yöresi ve Güney Marmara meyve üretim yöresi arasında yer alan yöre, en güneyde Menteşe dağlarına kadar uzanır. Yeryüzü şekilleri bakımdan İç Anadolu'ya benzer. İklim yönünden daha çok Ege denizinin etkisiyle bozulmaya yüz tutan İç Anadolu'nun step iklimi hüküm sürer. Yörenin başlıca tarım alanları Simav, Seyfe ve Çivril ovalarıdır. Türkiye iğde üretiminin %15'i, muşmula üretiminin %12'si, erik üretiminin %10'u, armut üretiminin %5'i, kiraz üretiminin %4'ü bu yörede üretilmektedir. Bu yörede fasulye, burçak, korunga, darı, buğday ve tütün gibi ürünler az da olsa üretilmektedir.

3.5.2. İç Anadolu'nun Kuzeyi: Kızılırmak ve Sakarya gibi güçlü ırmakların yardığı bir plato görünümündeki yörede, tarım alanlarının dağılışı birinci derecede yer şekillerinin etkisi altındadır. Haymana, Cihanbeyli, Obruk ve Bozok platolarından oluşur. Bu yörenin meyve bahçeleri daha çok Kızılırmak vadisi boyunca karşımıza çıkar. Türkiye vişne ve iğde üretiminin %18'i, zerdali üretiminin %17'si, armut ve ayva üretiminin %6'sı, kaysı üretiminin %4'ü bu yöreden karşılanır. Yöreden aspir üretiminin %30'u şeker pancarı üretimini %17'si, buğday, nohut üretiminin %13'ü, çavdar ve fiğ üretiminin %10'u, arpa üretiminin %19'u, yulaf ve yeşil mercimek üretiminin %7'si karşılanmaktadır.

3.5.3. Konya-Tuz Gölü Çevresi: Bu yöre Kayseri-Niğde yöresi ile Göller yöresi arasında kalan ve kuzeyinde kurak bir saha olan Tuz gölünü içine alan yörenin tarım alanları Konya ve Ereğli ovalarıdır. Bu yörede Türkiye vişne üretiminin % 6'sı, armut üretiminin % 4'ü, elma üretiminin % 3'ü ve zerdali üretiminin % 2'si üretilmektedir. Bu üretim yöresi yoğun olarak tahıl gurubu üretimi ile ön plana çıkmıştır. Türkiye buy üretiminin %89'u, çavdar üretiminin %16'sı, buğday üretiminin %8'i, arpa üretiminin %12'si, yulaf üretiminin %13'ü, mahlut üretiminin %9'u, aspir üretiminin %14'ü, kolza üretiminin %17'si, nohut üretiminin %7'si, bezelye üretiminin %23'ü, haşhaş üretiminin %6'sı, fiğ, mısır, mercimek üretiminin %2'si bu yörede üretilmektedir.

3.5.4. İç Anadolu'nun Doğusu: Amasya-Tokat yöresi ve Yukarı Kelkit-Çoruh oluğunun güneyinde yer alan yöre güneye doğru Tecer ve Tahtalı dağlarının zirvelerini izleyerek, Akdeniz kıyı yöresi kuzeyine kadar iner. Daha batıda Orta Anadolu'nun kuzeyi ve Erciyes dağının doğusundan Deveci dağlarına ulaşarak Amasya ovası civarında sona erer. Dağlık bir kuşağa karşılık geldiği için önemli bir meyvecilik faaliyeti görülmez. Çavdar üretiminin %6'sı, buğday ve fiğ üretiminin %3'ü, üretilmektedir.

3.5.5. Yukarı Fırat Yöresi: Yöre topografya, iklim ve hidrografya şartlarının daha elverişli olması nedeniyle Doğu Anadolu'nun meyvecilik açısından en gelişmiş kısmıdır. Yörenin güneyinde bir duvar gibi yükselen Güneydoğu Toroslar uzanır. Kuzeyinde Munzur dağları ile Şerafettin dağları, doğusunda Muşgüneyidağları arasında uzanan depresyonlar zinciri yöreyi sınırlandırır. Yağış rejimi Akdeniz ikliminin geçiş tipine benzer. Bu yöreyi İç Anadolu, Güneydoğu ve Akdeniz bölgelerinin geçiş yöresi olarak nitelendirmek yanlış

olmaz. Yöre Elbistan havzasından başlayıp, Malatya havzası ve Uluova'yı içine alan ovalar zinciri ile Gürün çevresi, Ergani-Çermik kesimlerini de içine alır. Yöreyi tanımlayan ürün kayısıdır. Türkiye kayısı üretiminin %67'si bu yöreden karşılanır. Malatya çevresi %60'lık üretimle en fazla üretim yapan alana karşılık gelir. Bu yörede ayrıca Türkiye bademin üretiminin %16'sı ceviz ve dut üretiminin %12'si, çilek üretiminin %10'u, vişne üretiminin %3'ü üretilmektedir. Ayrıca bu yöre hayvan yemi açısından ön plana çıkmıştır. Culbant üretiminin %33'ü, mürdük üretiminin %9'u, burçak üretiminin %5'i, tütün üretiminin %2'si, şeker pancarı üretiminin %6'sı bu yörede karşılanır.

3.5.6. Erzincan Yöresi: Munzur dağları kuzeyinde Karasu ırmağının kazdığı derin boğazlarla bağlantı kuran Erzincan- Tercan ovalarından oluşun yöre, oldukça geniş bir çukur sahaya karşılık gelir. Kuzeyin sert rüzgârlarından Keşiş dağlarının koruduğu bu ovada Türkiye zerdali üretiminin % 27'si, ceviz ve dut üretimin %10'u vişne üretiminin % 5'i sağlanır. Ayrıca elma, kaysı, armut gibi meyvelerin üretimi de görülür. Bu bölümün kuzeyinde Erzurum çevresinde önemli olmasa da, elma, erik, üzüm, ceviz gibi soğuğa dayanıklı ürünlerin üretildiği görülmüştür. Bu yörenin kuzey ve doğusunda meyve üretimi görülmemektedir. Yörede şeker pancarı, buğday, arpa, çavdar, fiğ ve korunga gibi ürünler yetiştirilmektedir.

3.5.7. Ergene Havzası: Ergene nehrinin drenaj havzasına karşılık gelen bu yörenin doğal bitki örtüsü ve iklimi İç Anadolu'ya benzerlik gösterir. Yöre meyvecilik açısından fazla yoğun değildir. Ancak Ganos dağlarının güneye bakan yamaçları bağlarla kaplıdır. İklimin ılıman geçmesi yüzünden zeytin ağaçları ve dutluklar yöredeki tarım alanların da boy gösterir. Çatalca yarımadasında incir ve şeftali üretimini, Tekirdağ civarında üzüm üretimine rastlanır. Yörede ayçiçeği üretimi önemlidir. Türkiye ayçiçeği üretiminin %30'u, kolza üretiminin %51'i, kuşyemi üretiminin %31'i yer almaktadır. Yörede ayrıca çeltik, şeker pancarı ve yulaf üretimi de görülmektedir.

58. Istıranca Yöresi: Bu yöreyi bütünüyle Istıranca (Yıldız) dağları doğal olarak sınırlar. Bu dağların batısında ceviz ve dut üretimi az da olsa görülmektedir. Yörede buğday ve arpa gibi tarım ürünleri önemsiz de olsa yetiştirilmektedir.

3.6. Doğu Bölgeler

3.6.1. Karasu-Aras Oluğu: Bu yöre Karasu-Aras sıradağları ile Çoruh-Kelkit sıradağları arasında uzanan Aşkale-Iğdır oluğuna karşılık gelmektedir. Yörenin tarımsal üretime uygun alanları Aras vadisi boyunca uzanmaktadır. Yörede genellikle karasal iklime uygun tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Tarımsal üretim açısından fazla bir öneme sahip değildir. Bu yörede, fiğ, şekerpancarı, çavdar, buğday, arpa, dut, ceviz, elma gibi ürünler az da olsa yetiştirilmektedir.

3.6.2. Iğdır Yöresi: Bu yöre Arpaçay vadisi boyunca dar bir şerit halinde Ermenistan sınırı boyunca uzanmaktadır. Güneyde Büyük Ağrı dağı volkanik kütlesi, kuzeyde Alaca dağlar ve Güllü dağları, batısında Arasgüneyi dağları ile çevrili olan yöre, Kağızman'dan Iğdır'ı içine alarak Ardahan'a kadar uzanır. Bu depresyon tümüyle 1000 m.nin altındadır. Esasında Iğdır yöresi Doğu Anadolu'daki sert iklimin yanında bir sıcaklık adasıdır. Bu yöre sınırlarımız ötesinde uzanan Aras ırmağının diğer tarafında yer alan Erivan ovası ile birlikte Sürmeli çukuru oluşturur. Bu yönüyle Iğdır yöresi Doğu Anadolu'nun bir parçası değil Sürmeli çukurun sınırlarımız içerisindeki parçasıdır. Yörenin tarıma uygun alanları Aras ve Arpaçay vadileridir. Bu yörede Türkiye kayısı üretiminin % 5'i, gerçekleştirilir. Ayrıca şekerpancarı, mısır, mercimek, buğday, fiğ, pamuk üzüm, elma, armut, ceviz, erik, şeftali üretimleri de görülmektedir.

3.6.3. Van Gölü Çevresi: Bu yöre, KD-GB yönünde uzanan volkanik dağ kütleleri ile güneyinde Mengene Dağlık yöresi ve doğusunda İran ile sınırlandırılmıştır. Van gölü çevresindeki düzlükler yüzyıllardır yörenin ekonomik ve kültürel merkezini oluşturur. Bu yörede güçlü su kaynakları vardır. Çukurda kalan sulanabilir yerler tarım alanlarını oluşturur. Şekerpancarı, tütün, buğday arpa mercimek, mısır, nohut, kayısı, zerdali, üzüm, ceviz üretimi görülür.

3.6.4. Bitlis-Hakkâri Yöresi: Bu yöre batıda Muş ovasından başlar Van gölü güneyini izleyerek en doğuda Yüksekova'ya kadar ulaşır. Burada İran-Irak sınırı ile çevrelenerek son bulur. Bu yörenin en önemli tarım alanı Muş ovasıdır. Meyve bahçeleri

korunaklı, çevresine göre daha sıcak, taşınmış topraklarla örtülü, sulama imkânının arttığı alanlarda kurulmuştur. Batısında bulunan Yukarı Fırat yöresi kadar yoğun bir üretim görülmediğinden bu yöreden ayrılır. Daha çok soğuğa dayanıklı dut, ceviz ve zerdali gibi meyveler üretilir. Ayrıca Hakkâri çevresinde ceviz üretimi görülmektedir ve bu alan Türkiye ceviz üretiminin %10'unu karşılar. Ayrıca çeltik, darı, nohut, tütün gibi ürünler yetiştirilmektedir.

3.6.5. Diyarbakır-Siverek Platosu: Bu yöre doğuda Siirt çevresinden başlar, batıya doğru yönelerek Güneydoğu Toroslar yayını izler, Diyarbakır havzasını da içine alarak Ceylanpınar ve Harran yakınlarında sona erer. Bu yörenin en önemli tarım alanları Dicle nehri ve kollarının oluşturduğu vadilerdir. Yörede Türkiye keten üretiminin %75'i, kırmızı mercimek üretiminin %25'i, darı üretiminin %17'si, pamuk üretiminin %18'i, burçak üretiminin %5'i, çeltik, mısır ve susam üretiminin %4'ü gerçekleştirilir, yine ceviz, dut, nar üretimi az da olsa görülmektedir.

3.6.6. Mardin Eşiği Güneyi: Doğuda Mardin eşiğinden başlayıp, Hakkâri dağlık kütlesine kadar uzanır. Dicle nehri ve kolları tarafından yarılan vadi boyları meyveciliğin yapıldığı alanlara karşılık gelir. Yılda 640–700 mm arasında yağış alan Mardin eşiği, Diyarbakır havzası ile Suriye arasında bol yağışlı bir alan olarak belirir. Bu alanda Türkiye kırmızı mercimek üretiminin %14'ü, pamuk ve çeltik üretiminin %8'i, buğday, arpa, burçak ve mısır üretiminin %2'si üzüm üretiminin %12'si, nar üretiminin %10'u antep fıstığı üretiminin % 6'sı badem üretiminin %4'ü üretilmektedir.

4. Sonuç

Türkiye'nin Tarım Yörelerini belirlemeye çalışırken yapılan dağılış haritaları sonucunda, 6 tarım bölgesi, 30 tarım yöresi belirlenmiştir. Belirlemede büyük ölçüde tarım ürünlerinin yoğun olarak üretildikleri alanlar göz önünde bulundurulmuştur. Çok yıllık üretim söz konusu olduğu için meyveciliğin yoğun olarak yapıldığı alanlar belirlemede birinci derecede etkili olmuştur.

Tarım yöreleri toplu bir değerlendirmeye alındığında ülke genelinde Akdeniz iklimi etkisinin geniş bir alanda hissedildiği görülmektedir. Güneyde Amanos dağlarından başlayan Akdeniz kıyı şeridini takip ederek batıda Bakırçay havzasına kadar uzanan alanda Akdeniz iklimi etkisi görülmektedir. Akdeniz bölgesi ardında uzanan Göller yöresi ve Orta Torosların kuzeyinde uzanan Niğde-Kayseri yöresi, Ege bölgesinin iç kısımlarında yer alan İç Ege tarım yöresinde yine Akdeniz ikliminin geçiş özelliği görülmektedir. Bunun yanında Amanos dağlarının doğu kesiminden güneydoğuya sokulan plato alanlarında Gaziantep-Urfa yöresinde ve daha iç kesimlerde yer almasına rağmen Yukarı Fırat bölümünde de Akdeniz ikliminin geçiş özelliği görülmektedir (Durmuş-Yiğit, 2003:50).

Akdeniz ikliminin olumlu etkisi ve yaz aylarında görülen kuraklığın sulama yoluyla çözülmüş olması nedeniyle endüstri bitkilerinin, meyvelerin ve baklagil üretiminin yoğun olduğu alanlara karşılık gelmiştir. Bu alanlarda bazı ürünler mono kültür tarımı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Akdeniz kıyı şeridi turunçgiller, keçiboynuzu, yenidünya, Trabzon hurması gibi meyvelerin neredeyse tamamına yakınını üretmektedir. İç Ege yöresi çekirdeksiz üzüm ve incir üretiminin tamamına yakınını üretmektedir. Bunun yanında yerfıstığı, pamuk, tütün, soya, zeytin gibi ürünlerde de Türkiye üretiminde en fazla paya sahiptirler.

Karadeniz kıyılarında özellikle Giresun-Ordu yöresi ile Kocaeli-Sinop yörelerinde fındık üretimi ön plandadır. Kıyı gerisinde uzanan ve İç Anadolu ile Karadeniz bölgesi arasında yer alan Kastamonu-Bolu ile Amasya-Tokat, Yukarı Kelkit-Çoruh oluğunda Karadeniz iklim tipinin geçiş özelliği görülmekle birlikte daha çok iç bölge ikliminin özelliklerini yansıtmaktadır.

Marmara bölgesinde Ergene Havzası ve Güney Marmara bölümünde yer alan ovalar endüstri bitkileri, meyvecilik ve baklagil üretiminde özellikle bakla, börülce ve bezelye üretiminde önemli bir yöredir. Marmara bölgesinde görülen iklim çeşitliliği ve verimli toprakların varlığı bu alan da ürünün çeşitlenmesine neden olmuştur. Özellikle Ergene Havzası ayçiçeği üretiminin en yoğun olduğu alandır. Bu alanda ayrıca şeker pancarı tarımı da dikkati çekmiştir. Güney Marmara yöresinde turunçgiller, fındık ve muz üretimi hariç diğer bütün ürünlerin yetişme bölgesidir. Örneğin şeftali, çilek, ahududu gibi

meyveler de ilk sırada yer alır.

Karadeniz kıyı kesiminde, Orta Karadeniz'de Bafra ve Çarşamba ovalarının bulunduğu Samsun kıyılarında, kenevir, soya, şeker pancarı ve ayçiçeği üretimi yapılmaktadır. Batı Karadeniz de Kastamonu çevresi endüstri bitkilerin üretildiği bir alan olarak belirlenmiştir. Bu alanda özellikle kenevir üretimi yoğundur. Karadeniz kıyılarında üretim yapılan diğer bir alan olan Sakarya ovasıdır.

Akdeniz iklimi etkilerin Fırat nehrine kadar hissettirmesi ve Güney Anadolu Projesini hayata geçirilmesiyle tarım alanlarının ihtiyacı olan su sorununun halledilmesiyle bu alanda ürün çeşitliliği, üretim artışı görülmüştür. Yörede Antep fıstığı üretimi ile bağcılık ilk sıradadır, pamuk ve kırmızı mercimek üretimi dikkati çekmiştir. Diyarbakır-Siverek platosunda keten, kırmızı mercimek ve pamuk üretimi önemlidir.

İç bölgelerimizde meyvecilik açısından en yoğun yöreleri aynı zamanda endüstri bitkilerinin de tarımının yapıldığı alanlara karşılık gelmiştir. Genel olarak ekim alanları olarak dağlar arasındaki depresyonlar, plato alanları ile akarsu havzası boyunca kurulan ovalar olduğu görülür. Depresyon alanlarının bulundukları alanlara göre daha sıcak olması ve verimli topraklar üzerinde kurulmuş olması bunda etkili faktördür. İç bölgelerimizde bitkilerin yetişme döneminin kısa olması sebebiyle ürün çeşitliliğini azaltmıştır. İç bölgelerde yoğun olarak şekerpancarı üretimi görülmüştür. Göller yöresi anason, haşhaş, aspir ve elma üretimi ön plana çıkmış Kayseri-Niğde yöresinde de elma üretimi ön plandadır. Yukarı Fırat yöresinde Doğu Anadolu'nun diğer yörelerine oranla meyvecilik daha önemlidir. Ön plana çıkan ürün bu alanda kayısı üretimi olmuştur.

Doğu Anadolu bölgesinde ise meyve yöreleri akarsu vadileri ve ovalık alanlarda oluştuğu için dağınık bir şekilde yer almıştır. Doğu Anadolu bölgesi içinde kalan Iğdır yöresinin bir yerel klima özelliği gösterdiği, dar da olsa Posof'ta da böyle bir yerel klima özelliği görülmektedir.

Konya-Tuz gölü çevresi tahıl üretimi ile ön plana çıkmıştır. Kışların uzun ve sert geçtiği yazların da kısa geçtiği Hakkâri-Bitlis ve Karasu-Aras oluğu, İç Anadolu'nun doğu yarısı, Menteşe yöresi ve Istranca yörelerinde diğer alanlara göre tarımsal üretim yok denecek kadar azdır.

Referanslar

Çağlıyan, A.: Durmuş, E. (2006), "Türkiye fındık üretim alanlarının coğrafi dağılışı" 3. Milli Fındık Şurası, 10-14 Ekim 2004, 498-513, Giresun

DİE,1995–2004 Yılları Arası Bitkisel Üretim Değerleri

Durmuş, E. (1999) Türkiye'nin Tarımsal Bölgeleri, Fırat Ünv. Sos.Bil.Enst. Yüksek Lisans Semineri (basılmamış) Elazığ.

Durmuş, E.: Yiğit, A. (2003) Türkiye Meyve Üretim Yörelerinin Belirlenmesi Konusunda Bir Deneme*, Fırat Üni. Sos. Bil. Enst. Derg*.C.13, S.2, 23-55.

Erinç, S. Tunçdilek, N. (1952) "The Agricultral Regions of Turkey", *The Geografical Review*, S.42/2, sf.82–90.

İzbırak, R. (1985), Liseler İçin Coğrafya-III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Özçağlar, A. (1988) "Türkiye'de Tarım Alanlarının Coğrafi Dağılışının Doğal Çevre ile İlişkisi", *Ank.Ünv. D.T.C.F. Coğ.Araşt.Derg.* S:11, sf.131–150 Ankara.

Selen, H.S. (1937) *İktisadi Türkiye*, İstanbul.

Tümertekin, E. Özgüç, N. (1997) *Ekonomik Coğrafya*, Çantay Kitabevi İstanbul